

**ANADOLU'DA BAZEN BİR TÜRKÜ
BAZEN BİR AĞIT: KIZILIRMAK**

SOMETIMES A FOLK SONG, SOMETIMES
A LAMENT IN ANATOLIA: KIZILIRMAK

Eser KARA

71

ANADOLU'DA BAZEN BİR TÜRKÜ BAZEN BİR AĞIT: KIZILIRMAK

SOMETIMES A FOLK SONG, SOMETIMES A LAMENT IN ANATOLIA: KIZILIRMAK

Eser KARA¹

Anahtar Kelimeler:

Türkü,
Türk Halk Türküleri,
Hikâyeli Türküler,
Kızılırmak,
Kızılırmak Türküleri

Keywords:

Folk Song,
Turkish Folk Songs,
Narrative Songs,
The Kızılırmak River,
Ballads About
The Kızılırmak River

ÖZ

Bu çalışma, Anadolu'nun en uzun akarsularından biri olan Kızılırmak'ın halk kültüründeki yeri ve özellikle halk türküleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Kızılırmak, tarih boyunca hem geçim kaynağı hem de doğayla mücadeleyi simgeleyen bir unsur olarak halkın yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Çalışmada, Kızılırmak'a dair söylenen türkülerin ve bu türkülerin ardında yatan anlatıların kültürel bağlamları analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında öncelikle alanyazın taraması yapılmış, ardından sosyal ve dijital platformlarda paylaşılan hikâyeler ve efsaneler değerlendirilmiştir. Ayrıca, halk ozanlarının Kızılırmak temalı eserlerinden örnekler incelenmiştir. Türkülerin ortaya çıkışına neden olan olaylar, anlatılar ve ağıtlar hem bireysel hem de toplumsal hafızanın izlerini taşımaktadır. Bu tür yaratımların sadece geçmişi aktarmakla kalmayıp, kolektif kimliği besleyen ve sürdüren bir rol oynadığı görülmüştür. Bu bağlamda Kızılırmak ile ilgili türkülerin sadece bir anlatım biçimi değil, aynı zamanda birer kültürel hafıza nesnesi olduğu ortaya konmuştur. Çalışmada, Kızılırmak'ın Anadolu halkının duygu dünyasına, yaşam mücadelesine ve kültürel üretimlerine yansımalarına ilişkin çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

ABSTRACT

This study examines the place of the Kızılırmak River, one of the longest rivers in Anatolia, in folk culture, with a particular focus on its influence on Turkish folk songs. Throughout history, Kızılırmak has played a significant role in the lives of people, both as a source of livelihood and as a symbol of the human struggle against nature. The study analyzes the cultural contexts of the folk songs and narratives related to Kızılırmak. As part of the research, a literature review was conducted, followed by the evaluation of stories and legends shared on social and digital platforms. In addition, examples of works by folk bards focusing on the Kızılırmak theme were examined. The events, stories, and laments that inspired these songs reflect traces of both individual and collective memory. These cultural creations not only convey the past but also serve to nourish and sustain collective identity. In this context, songs about Kızılırmak are shown to function not merely as forms of expression but also as vessels of cultural memory. The study presents various findings regarding the reflections of Kızılırmak in the emotional world, life struggles, and cultural productions of the Anatolian people.

¹ Dr., Bağımsız Yazar (Kurum yok), eserkara44@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6825-0813

Alıntılanmak için/Cite as: Kara E. (2025) Anadolu'da Bazen Bir Türkü Bazen Bir Ağıt: Kızılırmak, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34 (2), 1217-1233

GİRİŞ

Türkler, kadim dönemlerden itibaren evrenin ve doğanın çeşitli unsurlarının bir ruh taşıdığına inanmış; onları canlı varlıklar olarak görmüş ve bu doğrultuda saygı göstermiştir. Bu inanç, kimi zaman ay, güneş ya da yıldızlar gibi gök cisimlerine, kimi zaman ise ağaç, orman, dağ, tepe, mağara, nehir ve benzeri doğal unsurlara yönelmiştir. İnsan yaşamı için önem taşıyan bu varlıklar, sadece ihtiyaç ve geçim kaynağı değil; aynı zamanda korunması ve kimi zaman kutsallık atfedilmesi gereken unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

Türk milleti dünya üzerinde birçok coğrafyada varlık göstermiştir. Tabii olarak insanın doğada var olması için doğayı koruması gerektiği gibi onun çetin şartlarıyla da mücadele etmesi gerekmektedir. Doğada var olan bu varlıklar insanlara ihtiyaç ve geçim anlamında birçok şey kazandırırken yeri geldiğinde insanlardan çok şey de götürebilmektedir. Doğanın gücü, insanı kimi zaman canıyla, kimi zaman da sevdikleriyle ya da geçim kaynaklarının kaybıyla sınamış; bu sınama geçmişte olduğu gibi bugün de sürmektedir.

Türkler, yalnızca hayata bakış açılarını değil; doğa karşısında yaşadıkları olayların bıraktığı duygusal izleri de maddi ve manevi kültürel yaratımlarına yansıtmıştır. Bu duygular bazen bir sandıkta, bazen bir mendilde ya da bir halı motifinde kendini göstermiştir. Ancak Türkler, bu yansımaları yalnızca maddi kültürle sınırlı tutmamış; aynı zamanda sözlü kültür ürünlerinde de bu izlere yer vermiştir. Bu duygular, kimi zaman bir masal, kimi zaman bir destan, kimi zaman da bir türkü aracılığıyla gün yüzüne çıkmış ve yaşam bulmuştur. Hem Türkiye’deki hem de yurt dışındaki Türk topluluklarına ait türküler, bu bakımdan büyük bir kültürel zenginlik taşımaktadır.

Türk toplumunun Kızılırmak’a yönelik algısı, yaşanan çeşitli olaylar doğrultusunda şekillenmiştir. Bu bağlamda, Kızılırmak’a yakılan türküler incelendiğinde, bireysel ve toplumsal düzeyde, özellikle Kızılırmak çevresinde yaşayan ve onunla iç içe olan kesimlerin psikolojisini, dünya görüşünü ve karşılaşılan olaylar karşısındaki tutumlarını anlamak açısından önemli veriler sunduğu görülmektedir. Kızılırmak’ın geçtiği yerlerdeki insanları nasıl etkilediği, onların hayatına ne derece dokunduğu

belki de en iyi şekilde Kızılırmak’a yakılan türkülerde kendini gösterecektir. Nitekim yaşanan olaylar hakkında bilgi vermesi de tarihten bir kesit olma, bir belge olma özelliğinin yanı sıra yine türkülerin oluşumunu tetikleyen unsurları bize göstermesi açısından da son derece kıymetlidir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi esas alınmıştır. Çalışmanın verilerini, Kızılırmak’la ilgili olarak derlenmiş hikâyeli türkü metinleri oluşturmaktadır. Bu metinler hem yazılı kaynaklardan hem de dijital ve sosyal medya mecralarından temin edilmiştir. Seçilen türkü metinleri içerik çözümlemesi yöntemiyle değerlendirilmiş; tekrar eden temalar, imgeler ve anlatı kalıpları belirlenmiştir. Türkülerin barındırdığı kültürel motifler, anlatılarla olan ilişkileri çerçevesinde ele alınmış ve toplumsal hafıza ile bağlantıları yorumlanmıştır.

Yapılan literatür taramaları, önceki saha çalışmaları ve Kızılırmak ile ilgili türkü derlemelerinin incelenmesi sonucunda çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Sosyal medya ve dijital platformlardan elde edilen Kızılırmak’la ilgili hikâyeler ve bu hikâyelere dayanan türküler de bu araştırmalara dâhil edilmiştir. Tüm bu incelemeler, Kızılırmak’ın sadece geçtiği bölgelerdeki insanları değil, aynı zamanda Anadolu’nun çeşitli yerlerinde anlatılan hikâyeler aracılığıyla bu türkülerini dinleyen herkesi derinden etkilediğini ortaya koymuştur. Kızılırmak’ın geçtiği bölgelerdeki insanların yaşamlarına ne kadar dokunduğu ve onların hüznlerini ifade etmede önemli bir araç olduğu da gözlemlenmiştir. Araştırmalar sonucunda, Kızılırmak üzerine yakılan türkülerin çoğunun yaşanan olumsuz olaylar sebebiyle hüznü olduğu ve büyük bir kısmının ağıt niteliği taşıdığı elde edilen tespitler arasındadır. Kızılırmak türkülerine ve bu türkülerin meydana gelmesinde önemli bir rol oynayan hikâyelere geçmeden önce konunun iyi anlaşılabilmesi açısından türkü ve hikâyeli türkü hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

TÜRKÜ

Anadolu coğrafyası birçok konuda olduğu gibi sözlü kültür ürünlerinin yaratıcılığında da zengin bir yapıya sahiptir. Bu zenginliğin kendisini en iyi şekilde gösterdiği yaratımlardan bir tanesi de *Türkülerdir*. Türküler diğer

sözlü kültür ürünlerinde olduğu gibi dinamik bir yapıya sahiptirler. Bu anlamda türküler, gelişime ve değişime açık oldukları gibi Türk kültürüne dair birçok unsuru da bünyelerinde korumuşlardır. Türkü Türk halkının aynı zamanda ezgi, melodi ve ritim anlayışının da eşsiz bir göstergesidir. Nitekim türkünün tanımında dahi bu özelliklerinin sıkça vurgulandığını görürüz.

TDK'nin Güncel Türkçe Sözlüğünde türkü “1. Çoklukla dörder mısıralı bentlerden oluşan, 11’li hece vezniyle yazılan ve kendine özgü bir besteye okunan halk edebiyatı nazım birimi; 2. Halk müziğinin, güftesi halk şiiri olan ve halk ezgileriyle bestelenmiş yaygın formu” (URL 1) şeklinde tanımlanmıştır.

Araştırmacıların türkü tanımlarına bakıldığında, ortak noktanın genellikle bu sözlü edebiyat ürününün hem lirik hem de melodik bir form olarak kültürel bellekteki yerine vurgu yaptığı görülmektedir. Mirzaoğlu (2005, s. 34), türküyü bir kültürün en geniş biçimde yayılan şiir ve müzik formu olarak tanımlayarak onun hem söz hem de ezgi bakımından taşıdığı işlevselliğe dikkat çeker. Elçin (2011, s. 195) ise türkülerini atasözleri, bilmeceler ve maniler gibi geleneksel sözlü ürünler arasında değerlendirirken, bu türlerin kökeninde kişisel yaratımın bulunduğunu ve zamanla anonimleştiğini vurgular; ayrıca musiksiz bir türkü düşünmenin mümkün olmadığını belirtir. Bu yaklaşımı destekleyen Köprülü (2012, s. 236), türkülerin estetikten çok müzikal yapı temelinde şekillendiğini ifade ederek, müzikal çeşitliliğin bu ürünlerin doğası gereği olduğunu savunur. Yakıcı (2013, s. 58) ise türkülerin, bireyin doğumdan ölüme kadar yaşadığı tüm duyguları ve deneyimleri yansıtan; belirli mekânlarda ve toplumsal bağlamlarda söylenen, zamanla anonimleşen edebî ve melodik bir tür olduğunu vurgular. Bu tanımlar türkülerin yalnızca sözlü değil, aynı zamanda melodik olarak da toplum belleğinde güçlü bir yer edindiğini göstermektedir.

Çobanoğlu’na (2013, s. 4) göre türkü, Türk halk şiirinin en köklü ve yaygın türlerinden biri olarak kabul edilir. Ayrıca türküler, sadece sözlü anlatımlar değil, aynı zamanda Türk müziğinde belirli bir düzen içinde bütünlük oluşturan melodi grupları kapsamında müzikal bir form olarak değerlendirilir. Bu yaklaşım, türkünün hem edebî hem de müzikal bir tür olduğunu ortaya koyar. Öte yandan Boratav

(2016, s. 171), türkülerin yazarı bilinmeyen ve nesilden nesile aktarılırken hem içerik hem de biçim açısından çeşitli değişikliklere uğrayabilen dinamik yapılar olduğunu vurgular. Ona göre, türküler genellikle bir melodi eşliğinde söylenir ve bu süreç türkülerin zenginleşmesine, ancak aynı zamanda orijinal hallerinden farklılaşmasına da yol açar. Böylece türkü, sabit bir halk şiiri formu olmaktan çıkarak, yaşayan ve değişen bir kültürel miras biçimi haline gelir.

Türkiye ilişkin yapılan tanımları ve bu bağlamda ortaya konan görüşleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte, temel bir hususu vurgulamak gerekir: Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, türkülerini diğer halk edebiyatı türlerinden ayıran en belirleyici ve vazgeçilmez özellik, onların belirli bir ezgi ve melodiye sahip olmasıdır.

Türküler, sadece Anadolu’ya özgü bir tür olmayıp, Türkiye dışındaki çeşitli Türk topluluklarında da farklı adlarla anılmaktadır. Bu durum, türkü kavramının Türk dünyasında zengin bir çeşitlilik gösterdiğini ortaya koyar. Örneğin, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğünde belirtildiği üzere, Azeri Türkleri türkülere “mahni” derken, Başkurtlar “halk yırı”, Kazaklar “türki” veya “türik halık âni”, Kırgızlar “eldik ır” veya “türkü”, Özbekler “türki” ve “halk koşığı”, Tatarlar “halık cırı”, Türkmenler “halk aydımı”, Uygur Türkleri ise “nahşa” veya “koça nahşisi” terimlerini kullanmaktadır (Yakıcı, 2013, s. 49). Bu çeşitlilik, türkülerin hem biçim hem de kültürel bağlam açısından farklı halklar tarafından özgünleştiğini göstermektedir. Sakaoğlu ve Alptekin (Sakaoğlu ve Alptekin’den akt. Yakıcı, 2006, ss. 49-50) ise türkü kelimesinin etimolojik gelişimine dikkat çekerek, adının “Türk” kelimesine eklenen nispeti ekle önce “türki” biçimini aldığını, zamanla ise günümüzdeki “türkü” şekline evrildiğini belirtir. Ayrıca, farklı coğrafyalarda ve lehçelerde türkü kavramının karşılıklarının değişiklik gösterdiğine dikkat çekerler: Doğu ve kuzey Türkleri arasında cır, jır, yır, kojan gibi sözcükler kullanılırken, Kırgızistan’da “türkü”, Türkmenistan’da “halk aydımı”, Tataristan’da “halk cırı”, Azerbaycan’da “mahni” gibi çeşitli terimler görülmektedir. Anadolu’da ise bazen türkü yerine şarkı, deme, deyiş ya da hava gibi sözcükler de tercih edilmektedir. Benzer biçimde, Doğan Kaya (2010a, s. 733) da türkü kavramının Türk dünyasında farklı adlandırmalarla karşılandığını vurgular. Ona göre Altaylar “kojon”, Başkurtlar “halk yırı”, Hakaslar

“tahpah”, Çuvaşlar “yurri”, Karaçaylar “cır” derken; Kazaklar “türki” ve “türik halık eni”, Kırgızlar “eldik ır” ve “türkü”, Özbekler “türki”, “halk koşığı” ve “koşık”, Tatarlar “halık cırı”, Türkmenler “halk aydımı”, Kumuklar “yır”, Uygurlar ise “nahşa” ve “koça nahşisi” terimlerini kullanmaktadır. Bu durum, türkülerin Türk topluluklarının dilsel ve kültürel zenginliklerini yansıtan önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Bu farklı adlandırmalar, türkülerin sadece isim açısından değil, muhtemelen içerik, biçim ve fonksiyon açısından da çeşitlilik taşıdığına işaret eder. Dolayısıyla türkü, Türk dünyasında hem ortak bir kültürel mirasın parçası hem de her topluluğun kendine özgü sesini ve anlatımını barındıran dinamik bir türdür.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus da türkülerin tasnifi meselesidir. Türkülerin tasnifi konusu, halk edebiyatı çalışmalarında üzerinde önemle durulan ve farklı araştırmacılar tarafından çeşitli açılardan ele alınan bir alandır. Pertev Naili Boratav (2016, ss. 171-172), türküyü hem konularına hem de kullanıldığı yerler ve işlevlerine göre iki ana başlık altında incelemiştir. Ona göre türkülerin konusal tasnifi, lirik türkülere (aşk, askerlik, ninni, ağıt, gurbet gibi temalar), taşlama ve yergi türlerine, güldürü türlerine ve anlatı türlerine (efsane, tarihsel ya da bölgesel/ bireysel konulara özgü türküler) ayrılır. Boratav’ın tasnifi, türkünün içerdiği tema çeşitliliği ile sosyal fonksiyonlarının birlikte değerlendirilmesi açısından önemlidir. Boratav’ın işlevsel yaklaşımı ise türküyü, kullanıldığı tören ve ortamlar doğrultusunda üç gruba ayırır: tören türkülleri (örneğin bayram, düğün ve dini törenlere ait türküler), iş türküsü ve oyun ile dans türküleridir. Bu ayrım, türkünün toplumdaki ritüel ve eğlence işlevlerine işaret ederken, türkülerin çok katmanlı sosyal rollerini ortaya koyar. Diğer yandan, Doğan Kaya (2010a, ss. 735-741) türküyü daha çok yapısal, tematik ve ezgi yönlerinden ele alarak tasnif ederken, Yakıcı (2013, ss. 197-316) ise tasnifte geniş bir perspektif benimseyerek türküyü vezin, yapı, konu, ezgi, icra ortamı ve coğrafi bölge açısından kategorize etmiştir. Bu kapsamlı tasnifler, türkünün hem müzikal hem edebi boyutlarıyla birlikte, icra bağlamı ve coğrafi dağılımının da analiz edilmesini sağlar.

Bu farklı tasnif modelleri, türkünün sadece sözlü edebiyat

unsuru değil, aynı zamanda müzik, sosyal işlev ve coğrafi çeşitlilik gibi çok boyutlu bir kültürel form olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, türkülerin sınıflandırılması, onların hem tematik zenginliklerini hem de toplumsal ve kültürel bağlamlarını anlamada önemli bir araçtır.

Türk milletinin duygularını, düşüncelerini ve hayata bakışını yansıtan türküler (Vural, 2011, s. 398), her ortamda icra edilmiş, yaşamın her anına eşlik etmiştir. Bağdan bahçeye, okuldan törenlere kadar mekân ayırt etmeksizin söylenmiş; kadim Türklerden günümüze uzanan köklü bir kültürel miras olmuştur. Bu yönüyle türküler, geçmiş ile gelecek arasında duygu, düşünce ve olaylara dair bir köprü işlevi görmüştür. Türküler, Anadolu/Türkiye sahasıyla tüm Türk dünyasının ortak yaratımı olup, ortak kültür ve belleğin ürünüdür. Kadim Türklerle birlikte var oldukları için yaşam, evren, inançlar, ritüeller ile maddi ve manevi kültür öğelerini yansıtır. Estetik bir sözlü anlatımın ötesinde, Türk kültürünün derin yapısal katmanlarına açılan birer bellek alanıdır. Mirzaoglu’na (2005, s. 34) göre, Türk mitolojisi inanç sistemi gibi kadim bir geleneğin izi türkülerin tematik dokusunda yaşamaya devam etmektedir. Bu durum, türkülerin bireysel duyguların ötesinde, kolektif inanç ve kültür birikiminin taşıyıcısı kılar.

Köprülü (1999, ss. 57-58) bu savı daha da ileriye taşıyarak, ilk türkülerin şamanlar tarafından ritüel esnasında söylenen dualar ve söylemlerle ilişkili olduğunu ifade eder. Bu görüş, türkülerin kökeninde dini-törenselleşen bir işlev bulunduğuna işaret eder ve onların yalnızca halk şiirinin değil, inanç temelli sözlü anlatımın da bir uzantısı olduğunu gösterir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, türkülerin sadece edebi veya müzikal değil, aynı zamanda kült-anlatı niteliği taşıyan metinler olduğu anlaşılmaktadır.

Şamanlar, sadece dinî değil, aynı zamanda estetik ve performatif bir rol üstlenmişlerdir. Hoppál’a (2012, ss. 47-48) göre, her şamanın kendine özgü şarkı ve melodileri bulunur; bu ezgiler, davul ritimleriyle birlikte ruhlarla iletişimin temel araçlarıdır ve şamanın ait olduğu kültürün dünya görüşünü yansıtır. Bu ritüel ezgiler, günümüz türkülerinin kökeniyle ilişkilendirilmektedir. Nitekim Hoppál (2015, ss. 89-90), bu şarkıların hem şamanın ruhani seyahatlerini anlatma aracı olduğunu hem de içerdiği melodi, ritim ve tempo unsurlarıyla kutsal törenlere hizmet

ettiğini belirtir. Bu bağlamda, şaman müziği sadece anlatı değil, aynı zamanda bir güç aktarımı işlevi de görmektedir. Türküler bu kültürel varlıkları içlerinde simge, sembol ve motiflerle var ederler ve yine bunlar aracılığıyla da gelecek kuşaklara aktarırlar. Türkülerdeki bu simge, sembol ve motifler tesadüfi değil bilakis bilinçli bir şekilde var edilen ve yaratım içerisinde varlık gösteren olgulardır. Bizler bunları bir türkü içerisinde kimi zaman direkt kimi zaman da dolaylı bir biçimde (Mirzaoğlu, 2005, s. 35) görebiliriz.

Mirzaoğlu'nun A. Lomax'tan aktardığı gibi türküler bir uzlaşım aracıdır (Mirzaoğlu, 2001, s. 81). Türküler, toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutma, birliği beraberliği güçlendirme, ortak hissiyatı uyandırma gibi birçok işleve sahiptir. Çalışmasında türkülerin işlevleri meselesine detaylı bir şekilde yer veren Mirzaoğlu'nun da ifadeleri (Mirzaoğlu, 2001, ss. 78-89) göz önünde bulundurulduğunda türkülerin işlevleri ile ilgili şu bilgileri verebiliriz: Türküler, kültürel birikimi kuşaklara aktaran sözlü ürünlerdir. Coğrafyaya özgü değerleri taşıyarak zamanlar ve nesiller arasında bağ kurar, bireyler arasında aidiyet ve dayanışma duygusu oluşturur. Eğlence ve törenlerde yer alarak bu etkinliklere anlam kazandırır; sosyal rolleri düzenlerken bireyin iç dünyasını da yansıtır. Ayrıca sanatsal yaratıcılığı ve hayalî sembolik evrenleri besler. Türkünün işlevlerinde belirtilen *türkünün belli bir coğrafyaya özgü kültürün kuşaklar arasında iletiminde etkili olması* meselesi türküler ve coğrafya arasındaki ilişkiye dikkati çekmektedir. Türkü ve coğrafya ilişkisiyle ilgili olarak Gürbüz ve Şahin (2012, s. 1634) şunları ifade eder: Coğrafya ile Türk halk müziği, ilk bakışta farklı alanlar gibi değerlendirilse de derinlemesine incelendiğinde aralarındaki güçlü bağ açıkça fark edilmektedir; bahsi geçen bağ, hem türkülerin sözlerinde geçen coğrafi unsurların dağılımı hem de müzikal özelliklerin (söz yapısı, usûl, ayak, tür vb.) farklı bölgeler ve yöreler arasında gösterdiği benzerlikler ve farklılıklar üzerinden takip edilebilir.

Türkülerin oluşum süreciyle coğrafya arasındaki ilişki, pek çok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. Gürbüz ve Şahin'in (2012, s. 1634) aktardığına göre, Türk halk müziğinde kullanılan dilsel yapıların benzerlik ve farklılıkları, çoğu zaman bu müziğin beslendiği coğrafi özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, türkülerin

yalnızca sözlü kültür unsurları değil, aynı zamanda yaşanan çevrenin fiziksel ve toplumsal yansımalarını içeren kültürel belgeler olduğunu göstermektedir. Nitekim Uğur (2015, s. 240), türkülerde hem doğa hem de insan etkileşimlerinin bir anlatı formuna dönüştüğünü vurgulayarak, bu ürünlerin sadece müzik ve edebiyat disiplini içinde değil, aynı zamanda coğrafya ve sosyoloji gibi alanlarda da anlamlı veri sunduğunu belirtir. Bu bağlamda türküler, içinde doğduğu ortamın hem doğasını hem de insan ilişkilerini yansıtan çok katmanlı bir kültürel metin olarak değerlendirilebilir. Akpınar'ın (2012, s. 254) "İnsan, ortam (mekân-çevre) ve zaman, edebiyat ile coğrafyayı birleştiren ortak unsurlardır" ifadesi de türkülerin bu çok yönlü yapısını destekleyen bir yaklaşımdır.

Türkülerin işlevleri bağlamında, hikâyeli türküler bu işlevlerin önemli bir parçasıdır. Kültürel mirası aktarmanın yanı sıra duygu ve deneyimleri derinlemesine yansıtarak dinleyiciyi etkilerler. Yaşanmış olaylara dayanan bu türküler, toplumsal hafızayı canlandırır, bireyin kökleriyle bağ kurmasını sağlar. Sadece eğlendirmekle kalmaz, anlamlı bir iletişim aracı işlevi görürler. Bu yönleriyle geleneksel işlevleri güçlendirerek kültürel mirasa katkı sunarlar. Kızdırmak türkülerini de bu sınıfa girer; nehirle yaşanan olayların ardından doğmuşlardır. Bu nedenle, hikâyeli türkülerin iyi anlaşılması gerektiği düşüncesindeyiz.

HİKÂYELİ TÜRKÜLER

Hikâyeli türküler, Türk halk müziğinin zengin bir dalını oluşturur. Bu türküler, genellikle geçmişten gelen ve nesilden nesile aktarılan, belirli bir olayı, hikâyeyi veya bir efsaneyi anlatırlar. Hikâyeli türkülerde, genellikle aşk, özlem, kahramanlık, acı, sevinç gibi duygular yoğun bir şekilde işlenir. Bu türküler, dinleyicilere sadece melodik bir zevk sunmakla kalmaz, aynı zamanda bir hikâye anlatarak dinleyicilerin duygusal olarak da etkilenmelerini sağlar.

Hikâyeli türküler, olay örgüsü ve karakterlerle zenginleşen, başlangıç, gelişme ve sonuç içeren yapılardır. Bölgesel özellikler taşıyabilir, yöresel kültür, tarih ve toplumsal olayları yansıtır. Ayrıca halkın yaşam tarzı, inanç ve geleneklerini koruyup aktarma işlevi görürler. Her bir türküler, o toplumun belleğinde önemli bir yer tutar ve dinleyenlere o dönemin ruhunu yansıtır. Bir türküyü

ilham veren her türlü olay, koşul ve hissedilen duygu, o türkünün hikâyesinin temelini oluşturur (Topalak, 2022, s. 114). Bu bağlamda Karakaş'ın (2011, s.1) ifadelerinden hareketle şunlar söylenebilir: Her türkünün bir ortaya çıkışı nedeni olduğu kabul edilir ve bu neden aynı zamanda o türkünün hikâyesini oluşturur. Bazı türkülerde bu hikâye birkaç cümleyle özetlenebilirken, bazılarında ise daha kapsamlı anlatılarla karşılaşılır. Ancak zamanla bu hikâyeler unutulabilmekte, hikâyesi bilinen türküler ise dinleyici tarafından daha kolay anlaşılmalıdır. Özellikle nazım kısmı esas olan hikâyeli türkülerde, zamanla nesir bölümlerinin ağırlık kazanmasıyla birlikte büyük halk hikâyelerine dönüşen örnekler de mevcuttur.

Hikâyeli türkülerde türkünün ortaya çıkışını sağlayan olayın bilinmesi türkünün yansıttığı duyguların hissedilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Nitekim hikâyeli türkülerin öne çıkan yönlerinden biri, türkü icra edilirken ya da hikâyesi anlatılırken dinleyicilerin anlatıya kolaylıkla dâhil olabilmesidir (Daştan, 2018, s. 315). Bu noktada, hikâye ile müzik arasındaki ilişkinin doğası da göz ardı edilmemelidir. Hikâye ile müzik arasında doğal ve bütünleyici bir ilişki vardır. Bu ilişki sayesinde, hikâyenin teması müzik yoluyla dinleyiciye daha güçlü ve etkileyici bir biçimde iletilir (Tatu, 2025, s. 64). İfade etmek gerekir ki hikâyeli türkü ve türkülü hikâye arasında vurgu farkı vardır. Yakıcı'nın (Yakıcı, 2013, s. 118) aktardığı bilgiler temel alınarak şu çıkarımlar yapılabilir: Türküler çoğunlukla yaşanmış olaylara dayandığı için, pek çok türkünün ortaya çıkış hikâyesi, onu söyleyenler, ozanlar, kaynak kişiler, derleyiciler ve yorumcular tarafından bilinir. Kimi zaman bu türkülerden önce, onların kökenine dair anlatılar paylaşılır. Ayrıca, âşık edebiyatında "hikâyeli türkü söyleme" geleneği belirli bir program dahilinde sürdürülmektedir. Halk şairleri sanatlarını genellikle saz eşliğinde icra eder ve repertuarlarında en az bir hikâyeli türküye yer verdikleri söylenebilir. Bunun yanı sıra, "türkülü hikâye" geleneği de mevcuttur ve her ikisi de anlatıya dayalı olmasına rağmen, bu iki tür birbirinden ayrılır. "Hikâyeli türkü"de vurgu genellikle "türkü"dedir, ancak "türkülü hikâye"de vurgu hikâye üzerindedir. Kısacası, *Hikâyeli türkülerde türkü* vurgulanırken *türkülü hikâyede* türkünün hikâyesi vurgulanmaktadır.

Bu anlatı biçimlerinin aktarımında ve yaşatılmasında

icracıların üstlendiği rol ise dikkat çekicidir. Karakaş'ın (2021, s. 1350) Çukurova türkülerinin icra ortamını incelediği çalışması, icracıların bu gelenekte hayati bir role sahip olduğunu, hatta belki de en önemli unsuru teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. İracılar sayesinde hem anonim hem de usta işi hikâyeli türküler yaygınlaşmakta, hem de yeni türküler söylenerek kültürümüz zenginleşmektedir. Karakaş'a göre, türkü söyleme geleneğinin devamlılığı büyük ölçüde icracılara, özellikle de âşıklara bağlıdır. Âşıkların icra esnasındaki en önemli beklentisi ise sessiz bir ortamdır, zira bu durum onların performanslarına odaklanmalarını ve türkülerini etkili bir biçimde sunmalarını kolaylaştırmaktadır.

Hikâyeli türküler, nazım ve nesir bölümlerinden oluşan çift katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, nazım ve nesir unsurlarının ilişkisi söz konusu olduğunda, Karakaş'ın (2011, s. 34) Çukurova (Adana-Osmaniye) özelinde gerçekleştirdiği çalışmada hikâyeli türkülerle dair şu çıkarıma ulaşılmıştır: Bu türkülerde esas olan nazım bölümleridir; hikâyeler, nazımı destekleyici ve açıklayıcı nitelikte kısa nesir parçalarıyla tamamlanır. Halk hikâyelerinin aksine, burada anlatı unsuru değil, şiirsel yapı ön plandadır. Ayrıca hikâyeli türküler yalnızca âşıklar tarafından saz eşliğinde değil, halk tarafından da çalgı kullanılmadan söylenebilmektedir. Nazım kısmının kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki sürekliliğe karşın, nesir bölümlerinin zamanla unutulduğu da dikkat çeken bir diğer noktadır.

Hikâyeli türkülerin yapısal özelliklerinin yanı sıra içeriksel yönleri de dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Türkiye'deki hikâyeli türkülerin tematik çeşitliliği üzerine yapılmış çalışmalar önemlidir. Merdan Güven (2005, s. 286), incelediği birçok hikâyeli türkülerden sonra şu sonuca ulaşmıştır: Çalışmada en dikkat çekici unsur, hikâyeli türkülerin tematik çeşitliliğidir. Özellikle ölüm temalı türküler, Türkiye genelinde yaygın örneklerdendir. Ölüm, derin acı ve çaresizliği yansımasıyla evrensel bir tema olup, Türk halk müziğinde önemli bir yer tutar. Genelde idealize edilen kişilere yakılsa da sıradan veya talihsiz ölümler için de söylenir. Lirik ve ağır tempolu olmalarına karşın, bazı örneklerde zamanla daha ritmik yapılara dönüşmüşlerdir.

Pertev Naili Boratav'ın ninniler gibi ağıtları da türkü sınıfı içerisinde değerlendirdiği bilinmektedir (Aça, 2013, s. 247). Hikâyeli türkülerin çoğu zaman ağıt özelliği taşıdığı belirtilmelidir. Ruhi Kara'nın Erzincan'daki hikâyeli türkülere dair bulguları (Kara, 2019, s. 179) bu görüşü destekler: Çoğu türkü, yaşanmış olayların izlerini taşır; beklenmedik ölümler ya da dokunaklı olaylar sonrası söylenmiş, ağıt niteliği kazanmıştır. Belirlenen yirmi beş türkünden on dördünde ölüm teması yer alırken, diğerlerinde ayrılık, göç ve hüznün işlenmiştir. Genellikle yöre halkının sevinçlerini değil, hüznelerini yansıtan bu türküler, Anadolu'daki birçok hikâyeli türkünün ağıt niteliğinde olduğunu göstermektedir.

R. F. Baumeister, E. Bratslavsky, C. Finkenauer ve K. D. Vohs'un, olumsuz olayların duygusal dinamiklerde daha hızlı ve belirgin bir etki yarattığı, olumlu olaylara kıyasla daha güçlü bir iz bırakma eğiliminde olduğu ve bu etkinin evrimsel ve psikolojik açıdan nasıl açıklanabileceği gibi konularını ele aldıkları *Negative Bias in Fast Emotion Dynamics: On the Disproportionate Power of Bad Things* adlı çalışmalarından yola çıkarak insan psikolojisinde derin etkiler bırakan üzücü olayların daha kalıcı bir özelliğe sahip olduğunu (R.F. Baumeister vd., 2001) söyleyebiliriz. Bu nedenle hüznü bir olaydan kaynaklanan türkülerin kalıcılığı ki buna ağıtlar da dahil, yaşanan diğer olaylara göre daha fazladır. İşte tam olarak bu nedenden Kızılırmak da coğrafi olarak geçtiği yerlerdeki insanların hayatına dokunmuştur bununla birlikte maalesef bu dokunuşun insanları mutlu ettiğini söylemek de pek mümkün değildir. Bu nedenle Kızılırmak türküleri kimi zaman hüznü bir türkü olarak yakılmış kimi zaman da bir ağıta dönüşmüştür.

Her ne kadar birçok hikâyeli türkü belirli bir olaya dayansa da bazı türküler zamanla halk arasında anlatılan hikâyelerle ilişkilendirilmiş olabilir. Bu tür yakıştırmalar, halk anlatıcılığının ve kültürel hafızanın doğal bir sonucudur. Ayrıca her türkü, dışsal bir olaya bağlanmasa bile kendi içinde duygusal ve yapısal bir anlatı barındırır. Bu anlatı, türkünün sözlerinde, melodisinde ve icrasındaki duygusal yoğunlukta kendini gösterir. Dolayısıyla her türkü, bir hikâyeye dayansa da dayanmasa da halkın yaşamışlıklarını, beklentilerini ve iç dünyasını yansıtan bir "iç hikâye"ye sahiptir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Kızılırmak türkülerinin yalnızca

dışsal olaylara değil, aynı zamanda sözlü kültürün şekillendirdiği ortak duygu ve düşünce yapısına dayandığı söylenebilir.

Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara, Aksaray, Çankırı, Çorum illerinden geçip Sinop-Samsun sınırına uzanan Kızılırmak, birçok dere ve çayın birleştiği bir nehirdir. Coğrafi konumu nedeniyle Anadolu insanını etkilemiş, türkülere konu olmuştur. Türkiye'deki pek çok olaydan beslenen Kızılırmak anlatıları ve türküler, halkın duygu ve düşüncelerini, nehirle etkileşimde bulunan bölgelerin insanlarını ve onların Kızılırmak'a bakışını anlamak açısından önemlidir.

TÜRKİYE'DE ANLATILAN KIZILIRMAK HİKÂYELERİ VE BU HİKÂYELER NETİCESİNDE MEYDANA GELEN KIZILIRMAK TÜRKÜLERİ

Türk kültürünün zengin ve derin bir yansıması olan türküler, genellikle coğrafi özelliklerden, tarihî olaylardan ve hayatın içinden çeşitli kesitlerden esinlenir. Bu bağlamda, Türk halk müziğinde sıklıkla karşılaşılan bir tema olan Kızılırmak hem tarihî hem de coğrafi önem taşıyan bir nehir olarak Anadolu'nun kalbinde yer alır. Kızılırmak'la ilgili anlatılar, efsaneler ve yaşanmış olaylara dayanan zengin bir kültürel miras sunar. Bu hikâyelerden doğan türküler, zamanla bölgenin kültürel dokusunu işleyerek Türk müziğinde önemli bir yer edinmiştir. Kızılırmak, yalnızca coğrafi değil, kültürel bir simgedir. Aşk, özlem, doğa ve tarih temalı bu hikâyeler, halkın duygularını yansıtırken, türküler de genellikle nehrin hırçın suları, yarım kalan aşklar ve kavuşmalar gibi temaları işler. Türkiye'de anlatılan Kızılırmak hikâyeleri hem tarihî derinlikleri hem de kültürel zenginlikleriyle Türk müziğine ilham verir. Kızılırmak türküleri, bu hikâyelerin izinden giderek Anadolu'da yaşanan aşklar ve tarihî olaylar aracılığıyla zengin bir müzikal miras oluşturur. Bu türküler, Anadolu'nun topraklarında yeşeren bir kültürel dokunun izini sürerek, Türk halkının duygusal zenginliğini yansıtan önemli bir sanatsal ifade biçimidir.

Kızılırmak türküleri ve ağıtları, Anadolu'nun geniş coğrafyasında tanınan ve Türk kültürüne önemli katkılar sunan bir folklor unsurudur; bu nehrin geçtiği ya da hiç uğramadığı yerlerde bile, bu ezgiler halk arasında yaygın

biçimde bilinmekte ve söylenmektedir (Feyzioğlu, 2010, s. 84).

Anadolu’da varlık gösteren Kızılırmak türkülerine göz atıldığında, genellikle Kızılırmak’ın tabii felaketler nedeniyle insan hayatına son vermesi, özellikle de gelinlerin selde kaybolması gibi olayları konu alan temaların sıkça işlendiği görülür (Güneş, 2020, s. 104). Kızılırmak ile ilgili efsanelerde de bu durumun ağır bastığı görülür. Sivas’ta var olan bir Kızılırmak efsanesini vermeden önce ifade etmek gerekir ki Kızılırmak’ın direkt kendisiyle ilgili efsanelerden ziyade diğer efsaneler içerisinde de dolaylı olarak yer ettiği görülebilir. Bu efsanelerden bir tanesi Kızılırmak’ın dolaylı olarak da olsa yer ettiği *Sivas Dikili Taş* efsanesidir ki efsanede olaylar şöyle cereyan etmiştir: Sivas’ın ilçesi olan Zara’da varlıklı aileler yaşarmış. Bu ailelerden birinin oğlu evlenmek üzereymiş. Düğün dernek kurulmuş. Zenginlere yakışır bir düğün alanı hazırlanmış, çeşit çeşit yemeklerin yer aldığı büyük bir ziyafet verilmiş. Yemekler yenmiş, halaylar çekilmiş. Ertesi gün, gelini köyünden getirmek için Seymenler yola koyulmuş. Düğün sahibi, yani erkek tarafı, dönüşü izlemek üzere Tolos Tepesi’ne çıkmış. Seymenler dönerken, ellerinde mavzerlerle ateş ede ede düğün evine yaklaşmışlar. Bu sırada kör bir kurşun damadı yaralamış ve damat ölmüş. Durumu öğrenen gelin ise kendini Kızılırmak’ın sularına atmış. Muratlarına kavuşamayan bu iki genç, Tolos Tepesi’ne gömülmüş. Mezarlarının başına iki büyük taş dikilmiş. Bu taşlara zamanla *Dikili Taş* denmiş. (URL 2).

Sivas’taki Kızılırmak efsanesine dönüldüğünde ise Özen’in aktardığı anonim anlatıya göre olay şu şekilde gelişmiştir: Bundan seneler önce, Sivas’a ait bir köyden bir grup tarafından gelin alınmış. Düğün alayının köyüne geri dönebilmesi için Kızılırmak’tan geçmesi gerekiyormuş. Irmak üzerinde bulunan Eğriköprü’yü geçtikleri sırada, Kızılırmak dile gelmiş ve gelini aldıklarını belirterek bunun bedelini istemiş. Alayda bulunanlar bu seslenişe yanıt vermemiş. Kızılırmak bu sözünü üç kez tekrarlamış. Ancak yanıt alamayınca büyük bir sel oluşmuş; köprüdeki gelinle üç yüz atlı sel sularına kapılarak kaybolmuş (Özen, 2001, ss. 186-187). Anlatım anonimdir; anlatıcının ve olayın taraflarının kimliklerine dair bilgi verilmemiştir.

Kızılırmak köprüsünün yıkılmasıyla suya kapılıp boğulan gelinlerden biri olan Hürü adlı gelin için yakılan ağıtın sözleri şöyledir:

*Altı kardeş idik bindirdik ata
Hürü’yü yolladık üç köyden öte
Kızılırmak’a varınca oldu bir hata
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Evde kaynanası evi bezetir
Yolda kaynatası yolu gözetir
Gelinsiz hâneyi kime bezetir
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Athlar da Kapaltı’nı dolaşır
Yengeler de kuzu gibi meleşir
Kara haber güveyiye ulaşır
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Köprüye varınca köprü yıkıldı
Üç yüz atlı birden suya döküldü
Nice yiğitlerin beli büküldü
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Elinin kınası soldu mu ola
Gözünün sürmesi yoydu mu ola
Evde kaynatası duydu mu ola
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Kızılırmak parça parça olaydın
Her bir parçanı bir yerlerde kalaydın
Sen de benim gibi yârsız kalaydın
Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi (Dilçin, 1983, s. 295).*

Yine Hürü gelin anlatısı ile ilgili olarak Kaya (Kaya, 2010b, s. 79) şu bilgileri verir: Sivas’ın Şarkışla bölgesinde, iki ayrı köyden bir genç çiftin nişanı gerçekleşir. Birkaç ay sonra, mart ayının sonlarına doğru düğün yapma kararı alınır. Düğün günü geldiğinde, kız evinden alınan gelin ile düğün kervanı, Kızılırmak üzerindeki köprüden geçerken köprü çöker ve gelinle düğün alayı coşkulu akan Kızılırmak sularına karışır. Bu trajik olayda birçok insan hayatını kaybeder. Olayın ardından, bu acı hadiseye dair ağıtlar yakılır. Aşağıda paylaşılan ağıt, o ağıtlardan biridir ve aynı zamanda türkü

olarak da seslendirilmektedir.

Önceki ağıttan biraz farklı olarak, Selahaddin Bekki, ağıt metnini şu şekilde verir:

*Altı gardaş idik bindirdik ata
Hürü'yü yolladık üç köyden öte
Kızılırmak'a varınca oldu bir hata
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Evde kaynanası evi bezedir
Yolda kaynatası yolu gözedir
Gelinsiz haneyi kime bezedir
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Köprüye varınca köprü yıkıldı
Üç yüz atlı birden suya döküldü
Nice yiğitlerin beli büküldü
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Atlılar da Kap'altı'nı dolaşır (Kapialtı)
Yengeler de kuzu gibi meleşir
Kara haber güveyiye ulaşır
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Tüfek getirin de şu kartalı vuralım
Dalgıç getirin de allı gelini bulalım
Biz gelinsiz nasıl köye varalım
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Elinin kınası soldu mu ola
Gözünün sürmesi soldu mu ola
Evde kaynatası duydu mu ola
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi*

*Kızılırmak parça parça olaydın
Her bir parçan bir yerlerde kalaydın
Sen de benim gibi yârsız kalaydın
N'ettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi (Bekki, 2004'ten akt. Kaya, 2010b, ss. 79-80).*

Hikâyesinin benzer olmasının yanında bir diğer Kızılırmak hikâyesi şöyledir: Bir düğün alayı, Kızılırmak'ı aşarak gelin alma merasimi için yola çıkmıştır. Gelin, ailesindeki yedi erkek kardeşin arasında tek kız çocuktur. Ailesi tarafından ata bindirilerek uğurlanan gelin, nehrin karşı kıyısından gelen Seymen alayı tarafından teslim alınır ve alay, dönüş yolculuğuna başlar. Ancak, Kızılırmak Köprüsü'nü geçtikleri esnada, köprü alayın ağırlığını kaldıramayarak çöker. Bu elim kazada gelinle birçok kişi hayatını kaybeder. Kazadan sağ kurtulan bazı kişiler, olayı gelinin ve damadın ailelerine haber vermekle görevlendirilir. Haberin ulaşmasının ardından, gelinin erkek kardeşi Kızılırmak'ın kıyısında derin acısını bir türkü ile dile getirir. Benzer şekilde, durumu öğrenen damat da köprü başına gelerek aynı şekilde yasını ifade eder. Felaketin ardından yerel halk, nehir boyunca dizilerek kayıpları aramış, bulunan cenazeler ait oldukları köylere götürülerek defnedilmiştir. Bu trajik hadise, zamanla halkın kolektif hafızasında derin bir yer edinmiş ve sözlü kültür aracılığıyla nesilden nesile aktarılmıştır (URL 3).

Gelinin kardeşinin ve damadın söylediği ağıt göz önüne alınırsa küçük farklılıklar olmasına rağmen Kaya'nın yukarıda aktardığı ağıtın (Bekki, 2004'ten akt. Kaya, 2010b, ss. 79-80) aynısı olduğu, sadece bu ağıttan farklı olarak damadın yaktığı ağıtta “Bileydim de nazlı yâre varaydım / Atının başından tutup yedektim / Düşüyorum dedikçe de sıkı sıkı tutaydım / Ne yaptın Kızılırmak ne yaptın allı gelini / Gerdanı beş karış benim yârimi” (URL 3) dörtlüğünün var olduğu görülür.

Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer husus, Kızılırmak'tan geçerken suya düşen gelin olayında bir kartalın rol oynadığı inancıdır ve bu bağlamda şu bilgi verilmiştir: “Olay Kırıkkale keskin Köprüköyü'nde olmuştur. Gelin kayık üzerinde ata bindirilmiş. Kayık karşı tarafa giderken bir kaya üzerinde kartal havalanmış at ürkmüş gelin suya düşmüş (URL 4). Bu açıdan bakıldığında türkünün “Avcıyı getirin de şu kartalı vursun / Dalgıcı getirin de gelini bulsun” sözleri anlam kazanmaktadır.

Kızılırmak türküleri ve ağıtları Türk halkına mal olmuş bir yaratımdır. Kızılırmak anlatıları ve bu anlatılar sonucunda meydana gelen türküler ve ağıtlar halkı o denli etkilemiştir

ki bu anlatıların ve söylencelerin varyantları meydana gelmiş ve hatta bazen olayın kahramanları bile değişmiştir. Ayşe Coşkun adlı kaynak kişiden derlenen Kızılırmak türküsüne bakıldığında türkünün hikâyesi aslında Sivas'ta yaşanmış bir olaya dayanmaktadır ve burada gelinin adının Meryem (Meyram) (Feyzioğlu, 2010, ss. 85-86) olduğu görülür.

Derlemenin yapıldığı kaynak kişi bilinmemekle birlikte, Kızılırmak olayını bizzat yaşamış olan ve olay sırasında çocuk yaşta bulunan bir kişinin anlatımından hareketle olay özetle şu şekilde aktarılabilir: Anlatıcı o zamanlar yedi yaşındaymış ve ailesiyle birlikte şehirden uzak, küçük bir köyde yaşıyormuş. Köyde herkesin saygı duyduğu yaşlı bir çoban varmış. Onun oğlu İbrahim de babası gibi iyi yürekli, çalışkan ve mert bir genç olarak tanınırmış. Bir gün, İbrahim babasıyla birlikte sürüyü otlatmaya giderken, komşu köyün beyi olan İsmail Ağa'nın kızını görmüş. Kız, arkadaşlarıyla kuşburnu topluyormuş. İbrahim, onu görür görmez âşık olmuş. Bu derin sevgi kısa sürede köyde dilden dile dolaşmaya başlamış. Ancak İsmail Ağa, kızını bir çobanın oğluna vermeye yanaşmıyormuş. Köylüler, İbrahim'in ne kadar dürüst ve güvenilir biri olduğunu anlatarak İsmail Ağa'yı ikna etmeye çalışmışlar. Hatta "Çoban olmak suç mu? İbrahim, sevgiye ve saygıya layık bir gençtir!" diyerek onu yumuşatmaya çalışmışlar. Uzun süren ısrarlar sonucu İsmail Ağa razı olmuş ve düğün hazırlıkları başlamış. Köyde büyük bir sevinç havası hâkimmiş. Herkes elinden geleni yapıyor, çevre köylerden misafirler davet ediliyormuş. Düğün günü hava açık ve güneşliymiş. Gelin alayı davul ve zurna eşliğinde büyük bir coşkuyla yola çıkmış. Ancak öğleye doğru hava aniden değişmiş. Gece boyunca süren yağmur sabah kesilmiş, fakat Kızılırmak'ın suları kabarmış. Anlatıcı, köyde sabırsızlıkla gelin alayının dönüşünü beklerken saatler geçmiş, fakat hâlâ haber gelmemiş. Köylüler endişelenmeye başlamış, hatta birkaç kişi haberci göndermeye hazırlanıyormuş ki, uzaklardan bir atlı belirmiş. Soluk soluğa köye gelen bu kişi, köprü'nün çöktüğünü ve gelinle birçok atlının sulara kapıldığını haber vermiş. O anda köyde derin bir sessizlik olmuş, ardından ağıtlar yükselmeye başlamış. Kızılırmak'ın azgın sularına kapılanlar için türküler yakılmış, gözyaşları sel olmuş ve köy yasa bürünmüş (URL 5). Bu olayda Kızılırmak için yakılan türkü şu şekildedir:

*Allah Allah deyip yola koyulduk leyli can
Hayır dua ilen yola gönderdik
Kible tarafından elden aldırıldık leyli can
Nettin Kızılırmak allı gelini heyyl Zilha gelini*

*Kızılırmak bırakmamış huyunu huyunu
Kurban etmiş sürüleri koyunu koyunu
Göremedi güveyinin boyunu boyunu
Nettin Kızılırmak Zilha gelini*

*Martin getir şu kartalı vuralım vuralım
Dalgaç getir şu gelini bulalım bulalım
Biz gelinsiz köye nasıl varalım varalım
Nettin Kızılırmak Zilha gelini (URL 5).*

Yukarıda verilen Kızılırmak türküsüne bakıldığında bu anlatı sonucu meydana gelen türkünün sözlerinden gelinin adının Zeliha (Zilha) olduğu çıkarımına varıyoruz. Anlatılan hikâyeler veya kahramanlar değişse de çeşitli varyantlara bürünse de Kızılırmak ve onun insanlara yaşattığı derin acı toplumun hafızasında, ortak bellekte halen yaşamaktadır. Yine bu sözlere sahip Kızılırmak türküsünü, Türk halk müziği sanatçılarından başta Cengiz Özkan *Zilha Gelin* (URL 6) adıyla olmak üzere, birçok sanatçı icra etmiştir.

Kızılırmak'a yakılan türküler ve ağıtlar dilden dile gezmiş bu durum, olayı yaşayanların, şahit olanların yanında bu hikâyeyi duyanlar tarafından da benimsenmiştir. Bu nedenle Kızılırmak üzerine birçok türkü ve ağıt, Türk halkı tarafından var edilmiştir. Hürü/Hörü gelini konu edinen bu güzel ağıtlardan bir tanesini de şöyle vermek mümkündür:

*Allanır pullanır kınalar yakar oy
Sürme ile nazara kimler girer oy
Hörü, gelin olmuş da ata biner oy
Yollar uzun ince beller sorulmaz oy*

*Allı gelin allı gelin oy oy
Al kuşakla bağlı gelin oy oy
Kızılırmak yaran olmaz oy oy
Atlara baş bu gelin oy oy*

*Al kuşağı dolar idi gardaşı oy
Boz eyeri ata vurdu yoldaşı oy
Üç köy öte varmak idi maksadı oy
Eller ırak nice kader sorulmaz oy*

*Allı gelin pullu gelin oy oy
Dualarda güllü gelin oy oy*

*Kızılırmak canan olmaz oy oy
Canlar ile baş bu gelin oy oy*

*Damlar boş kalırmış gelin gidince oy
Yollar tozutmurmuş güvey gelince oy
Köprüler yıkırmış kavuşunca oy
Kimler uzun nice canlar sorulmaz oy*

*Boylu gelin poslu gelin oy oy
Yiğitlere yaslı gelin oy oy
Kızılırmak nadim olmaz oy oy
Kimler ile göçtü gelin oy oy*

*Görümceler yengeler kaynanalar oy
İmamlar beyler nicedir ağalar oy
Yandı yandı köz köz oldu ciğerler oy
Kimler yanar nice hallar sorulmaz oy*

*Allı gelin pullu gelin oy oy
Domurları terli gelin oy oy
Kızılırmak gonca bilmez oy oy
Ağıtlarda yazgı gelin oy oy*

*Ulak saldım yarım gele kavuşak oy
Üç yüz atlı beş yüz yaya buluşak oy
Kapaltı'nda atlıları tozutak oy
Köprü gider canlar düşer sorulmaz oy*

*Allı gelin zorlu gelin oy oy
Meleklerle Hörü gelin oy oy
Kızılırmak taze bilmez oy oy
Azrail'e sözlü gelin oy oy*

*Köprüler yıkılır yiğitler ölür oy
Yazgılar çözülür kötüler kalır oy
Dua okunur ağıtlar yakılır oy
Gelin gider yiğit ağlar sorulmaz oy*

*Allı gelin akça gelin oy oy
Gönüllere gökçe gelin oy oy
Kızılırmak iman bilmez oy oy
Allah'ına kul bu gelin oy oy*

*Kızılırmak zalımsın zalım zalım oy
Koç yiğitler yutar oldun yanayım oy
Beş köprü de sırtına ben vurayım oy
Giden gitsin sular çağlar sorulmaz oy*

*Allı gelin şallı gelin oy oy
Ağıtlara düştü gelin oy oy
Kızılırmak edep bilmez oy oy*

Muhammed'e koştı gelin oy oy (URL 7).

Kızılırmak ve onun insanlara yaşattığı derin acı halkın dili, kulağı ve sesi olan halk ozanlarının da dikkatinden kaçmamıştır. Türk halk müziği ve türkülerinin önemli isimlerinden Âşık Veysel de Kızılırmak üzerine türkü yakmıştır. Türküde Kızılırmak'ın yediği birçok canın yanı sıra Mehmet Özbek'in de ölümden dönmesine gönderme vardır. Bilindiği üzere Mehmet Özbek, Âşık Veysel'in köyü Sivrialan'a yaptığı ziyaretlerde sanatçıyla birebir görüşmeler gerçekleştirmiş; bu süreçte eserlerini derleyip notaya almış ve kayıt altına almıştır. "Kızılırmak seni seni" adlı türkü de bu derlemeler arasında yer almaktadır. Özbek'in bu çalışmaları, Âşık Veysel'in eserlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye dönüldüğünde sözleri şu şekilde vermek mümkündür:

*Bahar gelir kudurursun
Kızılırmak seni seni
Ne uyursun ne durursun
Kızılırmak seni seni*

*Gelin yedin kızlar yedin
Nice ela gözler yedin
Seksen doksan yüzler yedin
Kızılırmak seni seni*

*Gençler yersin koca yersin
Gündüz yersin gece yersin
Hâkim benden sormaz dersin
Kızılırmak seni seni*

*Yakının var ırağın var
Zemheri de bir çayın var
Bir de buzdan tuzağın var
Kızılırmak seni seni*

*Atı sürdü Mehmet Özbek
Yüzü tutmuş sanki buz berk
Az kaldı ki ola helak
Kızılırmak seni seni*

*Parça parça etsem seni
Fabrikaya tutsam seni
Deniz olsam yutsam seni
Kızılırmak seni seni*

Söyler Veysel sözü sana

*Yılda kıyan üç beş cana
Selleri eylen bahane
Kızılırmak seni seni (URL 8).*

Kızılırmak üzerine yakılan bir diğer türkü de Ozan Emekçi'ye aittir. Türkünün sözleri şöyledir:

*Çiçekleri sevdirmezler
Ağla Kızılırmak ağla
Sevdiğini öldürmezler
Ağla Kızılırmak ağla
Çağla Kızılırmak çağla*

*Ağlamak var türlü türlü
Kimi arı kimi kirli
Ne korkulu ne kibirli
Çağla Kızılırmak çağla*

*Birbirini bozan izler
Kendini kendinde gizler
Ağ boyalı kara yüzler
Ağla Kızılırmak ağla
Çağla Kızılırmak çağla*

*Ağlamak var türlü türlü
Kimi arı kimi kirli
Ne korkulu ne kibirli
Çağla Kızılırmak çağla*

*Emekçi bilir hatırı
Bir ömür aldı götürü
Biraz da bizden ötürü
Ağla Kızılırmak ağla
Çağla Kızılırmak çağla (URL 9).*

Kızılırmak Can İncitme adlı yaratım da Kızılırmak üzerine yakılan ve öne çıkan ağıtlardan biridir. Mehmet Özbek'in *Folklor ve Türkülerimiz* adlı çalışmasında, kaynak kişinin Bayram Satılmış olarak verildiği ve TRT İstanbul Radyosu tarafından 1969 yılında derlenen bu ağıt hakkında şu bilgiler verilir: Türküde anlatılan olay, yaklaşık 300-350 yıl öncesine ait bir hikâyedir. Bu türkü, genellikle Sivas ve Samsun bölgelerinde yaygındır. Hikâye, birbirine âşık olan iki genç arasında geçer. Gençlerin mutlu geçen düğününden sonra gelin, törenle delikanlının köyüne götürülecektir. Gelin alayının yolu Kızılırmak üzerindeki bir köprüden geçer. Ancak alay köprüden geçerken, beklenmedik bir şekilde köprü yıkılır. Gelin, Kızılırmak'ın bulanık sularında kaybolur ve tüm arama çabaları boşa gider. Kızılırmak, allı gelini sessiz sularında boğmuştur. Bu acı olayı yaşayan güvey derin bir üzüntü içinde bu ağıtı yakar (URL 10).

Bu ağıtı, Türk Halk müziğinin önemli isimlerinden ve “Bozkırın Tezenesi” olarak bilinen Neşet Ertaş da icra etmiştir, ağıtın sözleri şöyledir:

*Kızılırmak can incitme sen bugün
Mübarek günlerde sel bayram eder
Kitabın kavlince dağlar al geymiş
Karışmış çiçeğe çöl bayram eder*

*Bülbül ile saka hep uçan kuşlar
Gece bu aylarda figana başlar
Eser yel eğilir dallar ağaçlar
Mübarek günlerde dal bayram eder*

*Yavru şahin bir keklîği salaklar
Bugünlerde kabul olur dilekler
Cennette huriler gökte melekler
Sevinir mahlukat kul bayram eder (URL 11).*

Belirtmek gerekir ki Ertaş'ın da icra ettiği Kızılırmak ağıtı Kırşehirli ozan olan Âşık Said'e aittir ve son kıtası da şöyledir:

*“Günüm yetti artık mezardır önüm
Allah'ın aşkına kıbleye yönüm
Daimî ağlamak bu benim kârım
Said ağlamakta il bayram eder” (Obruk, 1983, s. 160).*

Kırşehir'li Âşık Said adlı çalışmasında Cahit Obruk, Âşık Said'in Kızılırmak üzerine yazdığı türkülere de yer verir. Âşık Said oğlu Nuri ve yeğeni Zilfi'yi kaybeder, bu kayıplardan yine Kızılırmak sorumludur. Olay şöyledir; 1290 yılında meydana gelen şiddetli kıtlık sırasında, Âşık Said'in oğlu ve yeğeni bir kayığa binerler, karşı kıyıya geçip keme toplamaktır amaçları. Fakat geçmeye çalışırken kayık alabora olur ve içindekiler boğularak hayatını kaybeder (Obruk, 1983, s. 157) ve bunun üzerine Âşık Said de Kızılırmak'a şunları söyler:

*Bağlar ıssız kaldı bülbül ötmeye
Evler viran kaldı figan etmeye
Kızlar azık aldı üç gün gitmeye
Zilfiyi Sorguna çal Kızılırmak*

*Kızılırmak ne belâlı başın var
Hakka yaramadık senin işin var
Nuri yavrucuğum üç kardeşi var
Al gitme Nuri'mi dur Kızılırmak*

*Ala ördek olsam uçmam kıyından
Zaten hoşlanmazdım senin huyundan
Âbı zezem olsa içmem suyundan*

Suyunu böğrüne çal Kızılırmak

*Kanlı Kızılırmak pek coşkun akar
Ayrılık ateşi ciğerim yakar
Gözleyin Nuri 'mi nereden çıkar
Nuri 'mi kenara vur Kızılırmak*

*Kızılırmak etrafın hep dağ mıdır
Dört tarafın lâle sümbül bağ mıdır
Haber ver nerede Nurim sağ mıdır
Ciğerin acısı zor Kızılırmak*

*Kızılırmak talkın verir kuşları
Akar durmaz gözümüzi yaşları
Nittin adadaki kanlı leşleri
Hasret kefenine sar Kızılırmak*

*Gark olup gemimiz deryaya daldı
Gelin kız kalmadı yüzüne ağdı
Zilfi hanımdan bir haber gelmedi
Zilfiyi Sorguna sür Kızılırmak*

*Bahar gelir senin suyun çoğalır
Eser poyraz düz ovaya dağılır
Pek zor etme Nuri 'm suda bunalır
Nuri 'mi kenara çal Kızılırmak*

*Nuri 'min bahçesi bülbülün yurdu
Çıkar tan yüzüne feryad ederdi
Bahçesinde elvan güller biterdi
Nice canlar yedim der Kızılırmak*

*Der Said 'im arşa çıktı figanım
Elimden uçurdum bir çift doğanım
Biri yiğenimdi biri ciğerim
Mahşerde davacın var Kızılırmak (Obruk, 1983, ss. 157-158).*

Kızılırmak üzerine dörtlüklerin kimi zaman parça parça söylendiği, bilinen ağıtların değiştirilerek söylendiği ve bu yolla yeni türkü ve ağıtların ortaya çıktığı (Doğan, 1989, s. 29) bilinmektedir. Âşık Said'in Kızılırmak üzerine yazdığı *El Kızılırmak* adlı türkünün sözleri, Kırşehir ve çevresinde toplanan bilgiler ile birçok kişinin katkısıyla oluşturulmuştur; şiirin bazı bölümleri çeşitli kişilerce kısmen bilinse de bugüne kadar metnin tamamını eksiksiz olarak bilen bir kişiye ulaşılamamıştır ki bu nedenle eldeki parçalı bilgiler bir araya getirilerek bütünlük sağlanmış ve türkü metni bu şekilde oluşturulmuştur, türkünün sözleri şöyledir:

*Şu yalan dünyaya geldim geleli
Ömrüm dert gölünde sal Kızılırmak
Gamdan kurtulamam kendim bileli
Sen de benim gibi kal Kızılırmak*

*Kızılırmak coşar coşar çağlarsın
Aylar geçmez bağircığım dağlarsın
Ah vah alma bir gün yanar ağlarsın
Kayığıma yol ver al Kızılırmak*

*Nereden gelirsin Hint 'ten Yemen 'den
Korkum geçmez senin gibi zalimden
Aldın şahanımı alın elimden
Bundan kelli olmaz ol Kızılırmak*

*Köpürür taşarsın benzersin kana
Kıvrılı çevrili giden bir yana
Tabiatın senin kıyarsın cana
Ne kötü huyun var sel Kızılırmak*

*Engin öter şu ırmağın kuşları
Yanar durur ciğerimin başları
Önüne yığılsa köyün taşları
Ahdim gitmez sen del(i) Kızılırmak*

*Der Said çok coşma burulun bir gün
Akıbet ah çeken yorulun bir gün
Bağlarlar bendini durulun bir gün
Yeter kuruyası el Kızılırmak (Obruk, 1983, ss. 161-162).*

Kızılırmak üzerine söylenen türkülerin halk kültürümüzde köklü bir geçmişe sahip olup bölgenin tarihi, sosyal yapısı ve insanların duygu dünyasını yansıttığı verilen örneklerde görülmüştür. Bu türküler, sadece bireysel duyguları değil, aynı zamanda toplumsal değerleri, doğayla olan bağı ve tarihsel olayları da dile getirir. Örneklerde de görüldüğü gibi, Kızılırmak'ın çevresinde yaşayan insanların bu türkülere yükledikleri anlam, nehirle olan derin bağlarını gösterir. Kızılırmak türkülerinin yaratılması ve yakılması, bölgedeki halkın yaşadığı zorluklar, kayıplar ve umutlarla yakından ilişkilidir. Halkın yaşamışlıklarını ortak bir hafızaya aktarırken nehir çevresinde gelişen olaylar da nesilden nesile aktarılmıştır. Kızılırmak'ın akışı, tıpkı türkülerde olduğu gibi, durmaksızın devam eden bir hayatı simgeler. Türkülerin yaratım sürecinde bu doğal akış, doğa ile insan arasındaki duygusal ve sembolik bağları güçlendirmiş ve bu süreç, halkın toplu olarak duygularını ifade etmesine vesile olmuştur.

SONUÇ

Bu çalışma, Kızılırmak üzerine yakılmış türküler aracılığıyla Türk halkının doğayla kurduğu ilişkiyi, geçmişte yaşadığı olayları ve bu olayların bıraktığı duygusal izleri analiz etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular göstermektedir ki, Kızılırmak türkülerinin büyük bir kısmı hüznün ve kayıpla örülüdür. Bu türküler, genellikle sel, köprü yıkılması ya da düğün alaylarının felaketle sonuçlanması gibi trajik olaylardan sonra doğmuş; özellikle gelin kayıpları teması öne çıkmıştır. Bu durum, Kızılırmak'ın halk belleğinde sadece bir coğrafi unsur değil, aynı zamanda *can alan, öfkesine uğranan* ve hatta *konusan* bir varlık olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Türkülerde sıkça karşılaşılan motifler arasında *gelin figürü, kayıp ve ölüm, doğaya yakarış, Kızılırmak'ın kişileştirilmesi, kartal imgesi, dalgıç veya arayıcı çağrısı, topluca yok olma, bedel ve kefare*t gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Bu motifler aracılığıyla halkın doğa karşısındaki çaresizliği, kader inancı, törelere bağlılığı ve yas ritüelleri dile getirilmiştir. Özellikle kadın figürünün (gelin) vurgulanması, bu türkülerin sadece bireysel dramlar değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin ve kadın kimliğinin halk belleğinde nasıl şekillendiğine dair ipuçları sunmaktadır.

Ayrıca yapılan analizler, bu türkülerin yalnızca Kızılırmak'ın geçtiği illerde değil, Anadolu'nun farklı bölgelerinde de bilindiğini ve söylendiğini göstermektedir. Bu da Kızılırmak türkülerinin bölgesel değil, *kolektif bir kültürel hafıza unsuru* hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Farklı ağızlarda, farklı varyantlarla yaşamasına rağmen bu türkülerde esas tema -kayıp ve buna bağlı olarak Kızılırmak'a yöneltilen sitem- hiç değişmemektedir. Bu durum, halk anlatılarının değişebilir ama özünde süreklilik taşıyan doğasına işaret etmektedir.

Metodolojik olarak bu çalışmada yapılan halk anlatıları çözümlemeleri, sadece birer türkü metnini incelemekle kalmamış; aynı zamanda bu metinlerin dayandığı kültürel arka planı, yaşanmışlıkları, değerleri ve kolektif hafızayı anlamaya da katkı sunmuştur. Çalışma boyunca kullanılan örnekler, yalnızca estetik bir müzik anlayışını değil; aynı zamanda toplumsal travma, kolektif yas ve geleneksel ritüel aktarımı gibi sosyal olguları da açığa çıkarmıştır.

Bu çalışma, sadece belirli bir coğrafyaya ait sözlü ürünlerin değil, bu ürünlerin taşıdığı anlam dünyasının da çözümlenebileceğini göstermiştir. Gelecek araştırmalar, bu yöntemi başka nehirler, bölgeler veya kültürel varlıklar için uygulayarak nehir-türkü ilişkisinin Türkiye halk müziğindeki izdüşümlerini karşılaştırmalı olarak ele alabilir. Ayrıca Kızılırmak türkülerinin dijital arşivlere kazandırılması, yerel müzik eğitimi bağlamında değerlendirilmesi ve kültürel sürdürülebilirlik çerçevesinde korunması da gelecek kuşaklara aktarım açısından önemlidir.

Sonuç olarak, Kızılırmak türkülerinin yalnızca bir nehrin çevresinde yaşanan olayların ifadesi değil; *Türk halkının duygusal, toplumsal ve kültürel hafızasının bir izdüşümü* olduğu görülmektedir. Bu türküler aracılığıyla halk hem geçmişini hatırlamakta hem de yaşadığı acıları kolektif bir biçimde anlamlandırmaktadır. Bu bağlamda Kızılırmak, türküler aracılığıyla kültürel sürekliliğin, dayanışmanın ve yasin taşıyıcısı olmuştur.

KAYNAKLAR

- Aça, M. (2013). Halk şiirinde tür ve şekil. İçinde M. Ö. Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* (ss. 239-286). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akpınar, E. (2012). Eğin türkülerinin coğrafi analizi. *Electronic Turkish Studies*, 7(4), 253-274. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4180>
- Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. D. (2001). Negative bias in fast emotion dynamics: On the disproportionate power of bad things. *Review of General Psychology*, 5(4), 323-370.
- Boratav, P. N. (2016). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Bilgesu Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2013). *Halk edebiyatına giriş 2*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Daştan, N. (2018). Bayburtlu halk şairi İmdat Sancar'dan derlenen hikâyeli türküler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (63), 305-323.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, İ. (1989). Kırşehir'de Kızılırmak üzerine söylenen türküler. *Millî Folklor*, 3, 27-29.
- Elçin, Ş. (2011). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.
- Feyzioğlu, N. (2010). Gelin ağıtları üzerine bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (43), 73-92.
- Güneş, M. (2020). "Kızılırmak" ve "Karakoyun" efsaneleri bağlamında kültürün yeniden üretiminde halk anlatılarının işlevselliği. *Millî Folklor*, 16(125), 100-109.
- Gürbüz, M. & Şahin, M. (2012). Türk halk müziği söz varlığında coğrafi motifler ve benzerlik analizi. *International Journal of Human Sciences [Online]*, 9(2), 1633-1656.
- Güven, M. (2005). *Türkiye sahasındaki hikâyeli türküler üzerine bir araştırma* [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. <https://www.atauni.edu.tr/yuklemeler/c6ca0865468e185cd8e5c0891fe3aa76.pdf>
- Hoppál, M. (2012). *Avrasya'da şamanlar* (B. Bayram & H. Ş. Çağatay Çapraz, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Hoppál, M. (2015). *Şamanlar ve semboller* (F. Sel, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Kara, R. (2019). Erzincan folklorunda hikâyeli türküler. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 177-210.
- Karakaş, A. (2011). *Çukurova türkü söyleme geleneğinde hikâyeli türküler (Adana-Osmaniye)*. (Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=-9BnMAVVIj0qtS8e_T5Mlw&no=u6ZCY7L6nc8DOTcMOLoanw
- Karakaş, A. (2021). Çukurova türkülerinin icra bağlamı. *Littera Turca: Journal of Turkish Language and Literature*, 7(4), 1340-1354.
- Kaya, D. (2010a). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2010b). Sivas'ta suda boğulmalara ve sel baskınlarına bağlı söylenmiş ağıtlar. *Türk Yurdu*, 269, 77-84.
- Köprülü, M. F. (1999). *Edebiyat araştırmaları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2012). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Akçağ Yayınları.
- Mirzaoglu, F. G. (2001). Türkülerin işlevleri ve zeybek türküler. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 76-91.
- Mirzaoglu, F. G. (2005). Türkülerde mitolojik unsurlar. *Türkbilig*, 10, 34-53.
- Obruk, C. (1983). *Kırşehir'li Âşık Said*. Ulus Matbaası.
- Özen, K. (2001). *Sivas efsaneleri*. Dilek Ofset Matbaacılık.
- Tatu, İ. B. (2025). *Elazığ yöresine ait hikâyeli türkülerin müzikal analizi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Topalak, H. İ. (2022). *Gâvur Dağı (Amanoslar) yöresinde hikâyeli türküler: Osmaniye ve ilçeleri* [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Uğur, A. (2015). Müzik coğrafyası: Türkülerdeki coğrafya. *Bilgi*, 74, 239-260.
- Vural, F. G. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *Fine Arts e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 397-411.
- Yakıcı, A. (2013). *Halk şiirinde türkü*. Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları

- URL 1:** Türk Dil Kurumu. (2024, 13 Ekim). Türkü. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- URL 2:** NeOldu. (2023, 4 Mart). Sivas Dikili Taş Efsanesi. *NeOldu*. <https://www.neoldu.com/sivas-dikilitas-efsanesi-6953h.htm>
- URL 3:** Samsun03. (2023, 16 Haziran). Kızılırmak hikayesi ve türküsü. *Blogcu*. <http://samsun03.blogcu.com/kizilirmak-efsanesi/952187>
- URL 4:** @anatolian8616. (2016, 10 Şubat). Olay Kırıkkale [Yorum]. *YouTube*. <https://www.youtube.com/watch?v=LAiJ6vfjS1A>
- URL 5:** Sivaslılar. (2007, 7 Mayıs). Kızılırmak Türküsü ve Hikâyesi. *Sivaslılar*. <http://www.sivaslilar.net/forum/showthread.php?t=11208>
- URL 6:** Kalan Müzik. (2016, 10 Şubat). Cengiz Özkan-Zilha Gelin [Video]. *YouTube*. <https://www.youtube.com/watch?v=LAiJ6vfjS1A>
- URL 7:** ahikirsehir. (2012, 25 Eylül). Kızılırmak nettin allı pullu gelini (Ağıt). *ahikirsehir*. <https://www.ahikirsehir.com/kizilirmak-nettin-alli-pullu-gelini-agitali->

[pullusurmehoruatince-bellerkizilirmakyarangelinal-kusakg
ardasegeryoldasellerkaderduacanancanbacdamguveykopru-
yikilmisyigitgocgorum.html](https://www.youtube.com/watch?v=6AWsWP7B68k)

URL 8: sav an. (2008, 26 Nisan). Aşık Veysel-Kızılırmak
Seni Seni [Video]. *YouTube*. [https://www.youtube.com/
watch?v=6AWsWP7B68k](https://www.youtube.com/watch?v=6AWsWP7B68k)

URL 9: TürküSözü. (2024, 22 Ekim). Ağla Kızılırmak Ağla.
TürküSözü. <https://www.turkusozu.net/agla-kizilirmak-agla/>

URL 10: Türkü Dostları. (2024, 22 Ekim). Kızılırmak Can
İncitme. *Türkü Dostları*. [https://www.turkudostlari.net/
hikaye.asp?turku=3835](https://www.turkudostlari.net/hikaye.asp?turku=3835)

URL 11: Kalan Müzik. (2014, 22 Şubat). Neşet Ertaş-
Kızılırmak [Video]. *YouTube*. [https://www.youtube.com/
watch?v=5HMZ65jn_8c](https://www.youtube.com/watch?v=5HMZ65jn_8c)